

Severnoafriški cerkveni očetje

Konflikt med Kristusom in kulturo ter človekova svoboda

Konflikt med Kristusom in kulturo ter človekova svoboda sta najpogostejši temi, o katerih razpravljajo sodobni misijonski krogi po svetu. O tem je potekal obsežen dialog tudi na srečanju evangeličanskih Cerkev v Lausanni v Švici ter na II. vatikanskem koncilu. Razprave so povečini odpirale nova vprašanja. V nekaj primerih so se diskusije navezovala na Sveto pismo, razpravljalci pa so žal premalo časa namenili temu, kakšno stališče je o teh vprašanjih skozi stoletja zavzemala Cerkev. Že cerkveni očetje, ki so v Severni Afriki delovali pred letom 500 po Kristusu, so veliko pisali o različnih kulturah in ljudeh, s katerimi so se tam srečali.

Najbolj vplivni izmed teh cerkvenih očetov so bili Avrelij Avguštin iz Hipona, Origen in Klement iz Aleksandrije ter Tertulijan in Ciprijan iz Kartagine. To so bili priseljenici, ki so živeli v tujini, tj. v Severni Afriki, kjer so evangelij oznanjali pripadnikom različnih kultur. Bili so odlični učenjaki in oznanjevalci. Ta razprava skuša s pomočjo njihovega oznanjevanja in spisov pokazati, kako so obravnavali kulturo in človekovo svobodo.

I. Konflikt med Kristusom in kulturo

Severnoafriški cerkveni očetje so prihajali v stik z dvema skupinama kultur: s prepričanji afriških domorodcev ter privilegiranih priseljencev, ki so se v Severno Afriko naselili zaradi širitve rimskega imperija. Avrelij Avguštin je napisal delo *De civitate Dei* (O Božji državi), da bi pokazal na razlike, ki so

obstajale med tema dvema kulturama na eni strani ter med kulturo Božjega oz. Cerkve na drugi strani (Latourette 1975: 241). Opazil je, da je bila "zemeljska država, zasnovana na moči, ponosu, želji po človeški hvali in prevladi ter koristoljubju rimskega imperija" v neposrednem nasprotju s Cerkvijo (Latourette 1975: 256). Ni pa kultur tedanjega časa kritiziral le Avrelij Avguštin, ampak so ikonoklastični odnos do tega vprašanja zavzele tudi vsi ostali severnoafriški cerkveni očetje. Po mnenju Michaela Greena se je najbolj ostro odzval Tertulijan, ki je v svojem delu *De Praescriptione* 7* zapisal: "S tem, ko imamo našo vero, ne želimo sprejeti nobenega drugega prepričanja" (Green 1971: 19).

Kljub Tertulijanovi kritiki pa so se severnoafriški cerkveni očetje, kjer koli in kadar koli je bilo to mogoče, poistovetili z nekristjani oz. se jim približali, da bi jim tako pomagali pri razumevanju in sprejemanju evangelija. Celot Tertulijan je ljudskim množicam dejal: "Mi živimo med vami, jemo enako hrano, nosimo enaka oblačila ter imamo enake navade in enake potrebe" (Green 1971: 19). Da bi se približal rimskemu imperiju (se z njim do določene mere poistovetil), je pogosto poudaril, da so kristjani bolj vdani cesarju kot pogani (Latourette 1970: 131).

A. Poistovetenje

Severnoafriški cerkveni očetje so se s kulturami, v katerih so oznanjevali evangelij, pogosto poistovetili (se jim približali) tako,

da so v svoje oznanjevanje vpletali specifične značilnosti teh kultur. G. Ernest Wright ugotavlja, da je zgodnja Cerkev v oznanjevanje pogosto vključevala značilnosti kultur, ki so jo obdajale. Na splošno lahko rečemo, da je to potekalo popolnoma svobodno. Napetost pa se je pojavljala samo takrat, kadar je vnašanje posebnosti drugih kultur v oznanjevanje ogrozilo temelj vere v skupnosti oziroma kadar so cerkveni očetje te posebnosti v biblijsko okolje prenesli prepočasi in s tem niso sledili siceršnjemu tempu sprejemanja krščanske vere (Wright 1954: 153). Tako širjenje evangelija so pogosto označevali z izrazom "kvarjenje Egipčanov" (Green 1971: 19). Pojavljalo se je v različnih oblikah – nekatere izmed njih so bile načrtne, druge pa so bile rezultat nazorskega prepričanja in izobrazbe cerkvenih očetov. Klementa so, na primer, učili Sirijec, Egipčan, Asirec in palestinski žid (Pamfilij 1966: 191). Zaradi take izobrazbe je lahko razumel spise mnogih kultur. V njegovem delu so se kazali vplivi teh učiteljev in del, ki so jih napisali stoiki, še posebej Epiktet. Latourette opazuje, da je "Klement večino svoje etike zasnoval na tem, kar se je naučil od stoicizma" (Latourette 1970: 260).

Kot je zapisano v *Izpovedih* (Confessiones), je Avrelij Avguštin v iskanju resnice za kratek čas postal pristaš manihejstva in monetarizma (Latourette 1970: 172). Pri dvaintridesetih letih se je v Milanu zaposlil kot učitelj retorike (Broadbent 1931: 24). V njegovem oznanjevanju lahko opazimo, da je dobro poznal različne svetovne filozofske smeri ter da je bil izkušen govornik in pisatelj, vse to pa mu je pomagalo, da so ga izobraženci lažje sprejeli. Podobno kot Avrelij Avguštin je tudi Ciprijan poučeval retoriko in se je zato lahko poistovetil s pristaši filozofije in razuma (Latourette 1970: 288).

Origena je o neoplatonizmu poučil intelektualca Ammonius Saccas (Latourette 1970:

20). Origena je ta sinkretistična oblika krščanstva tako privlačila, da je veliko prebiral grško literaturo in nazadnje postal učenjak na tem področju (Evzebij 1966: 219). Priznal je, da je na oblikovanje njegovega koncepta krščanske vere bistveno vplivala prav grška filozofija (Broadbent 1931: 9). Njegova krščanska starša sta daleč najbolj vplivala na njegovo življenje in sta pripomogla k temu, da je postal eden najpomembnejših teologov svojega časa in stoletij po svoji smrti (Latourette 1970: 253).

Taka nazorska podlaga je severnoafriškim cerkvenim očetom pomagala pri načrtnem približevanju še neodrešenim (nekristjanom). Klement in Origen sta zavestno predstavljala vero, podobno kot so filozofi širili svoja načela (Latourette 1970: 249). O krščanski veri so razpravljali na javnih forumih, jo sistematizirali, kritizirali pa so tudi prevladujoče filozofije. Origen se je med preučevanjem del stoikov Hajremona in Kornuta naučil alegoričnega načina interpretacije. Le-ta je bil značilen za grške misterije in ga je Origen uporabil pri razlagi Svetega pisma (Evzebij 1966: 239). Evzebij piše o tem, kako je Klement napisal svojo prvo knjigo z naslovom *Spoznanje prave filozofije* (Evzebij 1966: 232). V tem delu je avtor razpravljal o evangeliju, delil nasvete Grkom ter razpravljal o postu in pedagogiki. "Posluževal se je mnenj, ki jih je zavzemala večina Grkov in barbarov" (Evzebij 1966: 233). Pisal je v slogu, ki je bil tipičen za prevladujoče filozofije.

Demoni so se pogosto pojavljali v delih filozofov in v pogovorih ljudskih množic. Tertulijan, Ciprijan in Origen so s tem, ko so na dolgo in široko pisali o izganjanju hudih duhov, šli še korak dlje (Green 1971: 192).

Tertulijan je pri svojem oznanjevanju in pisanju veliko uporabljal latinske besede, da bi tako pritegnil svoje rojake in jim pomagal globlje razumeti evangelij. Največkrat je uporabil besedo "trojica", s katero je poime-

noval odnos med Očetom, Sinom in Svetim Duhom (Bruce 1958: 256).

B. Kritika

Napačno bi bilo predpostavljati, da so severnoafriški cerkveni očetje v svoje oznanje-

vanje vpletali značilnosti tedanjih filozofij in religij zato, ker so te nauke zagovarjali. Dejansko so jih ostro kritizirali. Tertulijan je v javnosti pogosto kritiziral filozofe, ker so si njihova mnenja nasprotovala. Trdil je, da "razum, na katerega se zanašajo filozofi, ne

Judita Karba: Ti, akril, 2003.

vodi k resnici (Latourette 1975: 84). Svetoval je, da je evangeliju "vsekakor treba verjeti, ker je absurden" (Latourette 1975: 85). Največkrat je kritiziral Platona, posmehoval pa se je tudi homerskim pesnitvam, v katerih so nastopali nemoralni bogovi, ki so se bojevali med seboj (Latourette 1970: 124).

Najbolj obsežne razprave o odnosu med krščanstvom in kulturo pa ni napisal Tertulijan, ampak je bil njen avtor Origen. Filozof Celz je v svojem delu *Alethes Logos* (Resnična beseda) krščanstvu na primer očital norost razuma, nesodelovanje v vojni, nenavadnost krščanske doktrine ter odnos med človekom in Bogom (Latourette 1970: 122). Origen se je na te obtožbe kritično odzval z delom *Contra Celsus* (Proti Celzu), v katerem je branil krščanstvo, poleg tega pa je zagovarjal tudi Jezusove čudeže in druge nadnaravne vidike krščanske vere (Latourette 1975: 82).

Klement se je pogosto posmehoval Egipčanom, ker so le-ti po božje častili živali (Latourette 1975: 122). Avrelij Avguštin v svojem delu *O Božji državi* (De Civitate Dei) graja kritike krščanstva in se norčuje iz njihovih prepričanj (Bruce 1958: 338).

Severnoafriški cerkveni očetje pristašev filozofije oziroma tradicionalnih religij niso kritizirali zaradi njihove velike želje po znanju, ampak so jih "spodbujali, da naj opustijo svojo prejšnjo 'gorečnost' in namesto tega začno spoznavati tisto, kar je Božje" (Evzebij 1966: 249).

Cerkveni očetje so kritizirali določena vedenja in prepričanja. Tako se je Tertulijan pritoževal, ker so verniki izrekli prisego, ko so si izposojali denar od poganov (Latourette 1970: 264). Zavedal se je, da so kristjani v stiski, vendar pa je kljub temu trdil, da je priseganje grešno in zato prepovedano. Kristjani niso smeli opravljati nekaterih poklicev, ker so bili le-ti povezani z malikovanjem (Green 1971: 47). Oznanjevalci vere se niso smeli udeleževati vojn (Bruce 1958: 181), lahko

pa so spreobračali nekristjane, ne da bi zato morali izstopiti iz rimske vojske (Bruce 1958: 181). Klement je Cerkvi svetoval, naj svojih dobrin ne prodaja po oderuških cenah, kot so to delali neverniki (Latourette 1975: 246). Latourette opaza, da je "večina očetov nasprotovala različnim spektaklom, kot so bili cirkus, gladiatorske igre in gledališče" (Latourette 1970: 269, 270).

C. Druge posledice konflikta

Ko so severnoafriški cerkveni očetje razmišljali o nemoralnosti in grešnosti poganov, so sklenili, da se bodo zelo trudili za sveto življenje. Žal pa so občasno pri tem tudi pretiravali. F. F. Bruce sklepa, "da se je Tertulijan monetarizmu pridružil zaradi puritanstva, ki ga je vseboval monetarizem" (Bruce 1958: 220). Origen in njegovi učenci so se na materializem aristokratov in na uživaštvo množic odzvali tako, da so se pogosto postili, zelo malo spali in to kar na tleh (Evzebij 1966: 222). Norman je to Origenovo asketsko življenje razumel kot samopohabljenje (Bull 1967: 275). Zdi se, da Bull to pohabljenost še dodatno poudari s tem, ko trdi, da se je Origen odpovedal spolnim navadam nevernikom in je tako postal evnuh (Latourette 1975: 149). Avrelij Avguštin je aktivno oznanjal evangelij, vendar pa je živel kot menih in je svoje tesne prijatelje zbiral v skupnost (Latourette 1975: 233, 237). Bull trdi, da je "Avguštin zadnjih štiriintrideset let svojega življenja preživel v samostanu" (Bull 1967: 230).

Severnoafriški cerkveni očetje so se zelo odločno in radikalno odzvali na različne kulture tedanjega časa, prav tako pa je to veljalo tudi za njihove privrženice. Ko je bil Origen star komaj sedemnajst let, so njegovega očeta, ki ni hotel darovati bogovom, aretirali cesarjevi vojaki. Ponudili so mu možnost, da se javno odpove krščanstvu, vendar pa ga je Origen spodbujal, naj ostane zvest svoji veri. Hotel je celo biti zaprt skupaj z njim, vendar pa

mu je njegova mati to preprečila. Na koncu so njegovega očeta ubili (Evzebij 1966: 217). Leta 250 po Kristusu so pristaši cesarja Severa obglavili še Origena (Bull 1967: 98). Ciprijana so mučili v obdobju vladanja cesarja Valerijana, ki je razglasil, da mora "duhovščina žrtvovati bogovom ali pa umreti" (Bull 1967: 152). V prvih treh stoletjih krščanstva je umrlo na tisoče kristjanov.

Severnoafriški cerkveni očetje so se s konfliktom med Kristusom in okoliškimi kulturami spopadli tako, da so se s temi kulturami poistovetili (se jim približali) nezavedno, na kar je vplivalo njihovo nazorsko in siceršnje ozadje, zavestno pa so se poistovetili takrat, kadar so menili, da to lahko pripomore k širjenju Božjega kraljestva. Da bi Cerkev zaščitili pred sinkretizmom in nagnili srca ljudi v pravo smer, so kritizirali slabosti in lažnivost družbe. Posledici njihove kritike nevernikov sta bili skrajna askeza in preganjanje. Potrebno je poudariti, da se je Cerkev v tem obdobju (1 do 500 po Kristusu) širila hitreje kot kadar koli v zgodovini (Latourette 1975: 65). Iz tega, kako so se ti cerkveni očetje spopadali z neizogibnim konfliktom med Kristusom in kulturo, se lahko še veliko naučimo.

II. Človekova svoboda

Doktrina o človekovi svobodi se pojavi v Svetem pismu. Ko človek skuša razrešiti to eksistenčno vprašanje (svobode), se sooča s podobno dilemo, kot je konflikt med Kristusom in kulturo. Ali lahko človek svobodno sprejme oziroma zavrne milost Jezusa Kristusa? Kako si lahko človek pridobi popolno svobodo? Ali je človek lahko resnično svoboden znotraj Cerkve? Ko so severnoafriški cerkveni očetje oznanjali evangelij, so jim ljudje velikokrat zastavljali prav ta vprašanja.

A. Svobodno sprejemanje odrešenja

Za religije tedanjega časa so bili značilni poudarek na formalnostih, graja in pri-

sila. Rimski imperij je večkrat zakonsko predpisal državno religijo. Za avtohtone severnoafriške religije je bilo značilno, da so ljudi zatirale s strahom in vraževerjem. Svoboda je eden izmed osrednjih poudarkov, ki jih navaja svetopisemsko sporočilo o odrešenju, in zgodnji cerkveni očetje so pri svojem oznanjevanju zelo poudarjali njen pomen.

Če ljudje niso hoteli žrtvovati bogovom ali po božje častiti cesarja, so jih prebadali s sulicami in jim grozili s smrtjo. Da bi izrazil nasprotovanje (zakonsko) vsiljeni veri, je Tertulijan zapisal: "Religija ne sme vsiljevati svojih prepričanj, ampak jo morajo ljudje sprejeti svobodno, brez prisile" (Broadbent 1931: 9). Oznanjevalci krščanske vere v mnogih svojih delih zagovarjajo prepričanje, da je ljudem potrebno evangelij oznaniti in razložiti, saj se ti le tako lahko zavestno odločijo, ali bodo postali kristjani ali pa bodo pristaši katerega koli drugega prepričanja. Cerkveni očetje ljudem niso vsiljevali vere, so pa jih opozarjali na bližajočo se sodbo in na kazen, ki čaka nevernike (Green 1971: 251).

B. Svoboda v Kristusu

Avrelij Avguštin v svojih delih *O Božji državi* (De Civitate Dei) in *Izpovedi* (Confessiones) pogostokrat neposredno in posredno omenja človekovo svobodo v Kristusu. Avguštin je oznanjal, da se človek ne more odrešiti sam, ne glede na to, kako želi to doseči. Pretiraval je z zagovorom determinizma in predestinacije, je pa pravilno domneval, da ima človek v Kristusu večjo ustvarjalno moč, ker ni suženj greha (Latourette 1975: 176-182). Avguštin je prepričan, da človek potem, ko sprejme Kristusa, veliko bolje razume tisto, kar je Božje – to se kaže v njegovi trditvi: "Veruj, da boš lahko razumel" (Latourette 1975: 260). Avguštin meni, da obstajajo Božji nauki, ki jih neverni ne more razumeti; samo tisti, ki je v "Božji državi", lahko v vsej svobodi doume globino Božje

modrosti. Kristjanom je svetoval: "Ljubi Boga in delaj, kar hočeš" (Bull 1967: 114). "Ljubite Boga in svobodno opravljajte vsa tista velika in plemenita dela, ki si jih je vaša duša vedno želela opravljati, a ji je to preprečeval greh. Avguštin v *Izpovedih* prikazuje, kako se je boril za svojo svobodo. V tem delu jasno poudari, da je svobodo našel edino v Kristusu (*Saint Augustine*, 1942, 8. knjiga, str. xii).

C. Svoboda znotraj Cerkve

Katoliška vera se je v Rimu že začela jasneje oblikovati, vendar pa so severnoafriški cerkveni očetje pogosto poudarjali njeno zaprtost. Origen je že v svojih mladostniških letih tako dobro poznal Sveto pismo, da se je v tem lahko primerjal s škofi, še preden je postal eden izmed njih. Takratni aleksandrijski škof Demetriј je cenzuriral Origenova dela in ga nazadnje izobčil, ker se ni natančno držal katoliške doktrine o ločenosti laikov in duhovščine (Broadbent 1931: 10). Prepričan je bil, da Cerkev sestavljajo tisti, ki so bili na določenih položajih v rimski Cerkvi (Broadbent 1931: 8).

Heksapla in *Tetrapla*, ki ju je sestavil Origen, sta veliko pripomogli k svobodnejšemu študiju Svetega pisma. Šlo je za vzporeden pregled hebrejskega izvirnika Stare zaveze in različnih grških prevodov le-tega (Evzebij 1966: 236).

Tertulijan je svoje nestrinjanje z absolutno avtoriteto, ki jo je imela rimska Cerkev, pokazal tako, da se je pridružil monetaristom. S tem je tudi skušal opozoriti na to, da se je potrebno vrniti h prvotnim koreninam Cerkve. Izjavil je, da "kjer so zbrani samo trije, med katerimi so tudi laiki, tam je že Cerkev" (Broadbent 1931: 13).

Ciprijan je morda edini od severnoafriških cerkvenih očetov, ki ni bil tako svobodnega duha. E. D. Broadbent opaza, da "je Ciprijan nasprotoval svobodi uma, verjel pa je, da ima rimskokatoliška Cerkev absolutno av-

toriteto" (Broadbent 1931: 13). Zdi pa se, da Ciprijan v tem prepričanju le ni bil tako dosleden, saj Latourette zapiše, da "medtem ko je priznaval absolutno oblast Rima, je obenem menil, da ima vsak izmed škofov vso avtoriteto, pri čemer je rimski škof prvi med enakimi" (Latourette 1975: 133).

Človekova svoboda je bila najpomembnejša doktrina, ki jo je oznanjala in uresničevala večina severnoafriških cerkvenih očetov. Ker je bila svoboda pomemben vidik pri njihovem delovanju, so bili zato kot oznanjevalci evangelija bolj prepričljivi. Sodobni misijonar bi bil pri svojem oznanjevanju bolj uspešen, če bi poudarjal človekovo svobodo v Kristusu - še posebej, če bi se znašel v kulturi, ki bi ostro zavračala vero. To svobodo je potrebno oznanjati v besedi in dejanju.

Prevedla: Brigita Retar

Bibliografija

- Augustine, Saint 1942: *Confessions*. Chicago: The Great Books Foundation.
Broadbent, E. H. 1931: *The Pilgrim Church*. London: Inglis Ltd..
Bruce, F. F. 1958: *The Spreading Flame*. Exeter, England: The Paternoster Press.
Bull, Norman J. 1967: *The Rise of the Church*. Heinemann Ltd.
Eusebius Pamphilus 1966: "Eusebius" *Ecclesiastical History*. Grand Rapids, MI: Baker Book House.
Green, Michael 1971: *Evangelism in the Early Church*. Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans Publishing Company.
Latourette, Kenneth Scott 1975: *A History of Christianity. Volume 1: Beginnings to 1500*. New York: Harper and Row Publishers.
A History of the Expansion of Christianity. Volume 1. Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House, 1970.
Wright, G. Ernest 1954: *The Biblical Doctrine of Man and Society*. London: SCM Ltd..
<http://www.africamissions.org/africa/Nafchfat.htm>

* Celoten naslov dela je *De praescriptione Haereticorum* (op. prev.).